

Левко Воловець «Крутою дорогою»

Кожна людина прагне бути господарем своєї долі. І це цілком природно. Інша річ, що не кожному вдається розпорядитись життям так, аби досягнути поставленої мети, домогтися максимальної віддачі своїх сил, зробити бодай головне із наміченого. І вже під кінець життєвого шляху мати повну підставу сказати: "Я зробив усе, що міг".

Не все залежить від самої людини. Чималу, хоч і допоміжну, роль відіграють ще й передумови успіху, а серед них і походження, й виховання, і відповідне середовище. У цьому Святославі Праску пощастило. Його батьківський рід походить із чеського містечка Праскі. У середині XIX віку в Чехії настав голод і частина мешканців переселилась до Галичини. Вони зуміли вкоренитися у благодатному українському ґрунті завдяки своїй невсипущій працьовитості і хоч сумували за рідним краєм (одвічне почуття ностальгії, притаманне кожній порядній людині), та вже їхні онуки вважали себе українцями. Важко стверджувати, чи було їм відоме переконання Тадея Рильського (батька талановитого письменника), який вважав, що треба працювати для того народу, серед якого живеш і який годує тебе своїм хлібом, але вони вчинили саме так. Отож коли з'явився на світ праправнучий нащадок Святослав 5 квітня 1941 року, говорити про щось неукраїнське в родині Прасків не було вже підстав, а чеське походження предків ставало милою згадкою. Що ж стосується материнської гілки прасківського роду, то вона була чисто українською, з відомої вчительсько-священницької родини Калиневичів, генеалогічні корені якої губляться ще у часах Хмельниччини десь на Великій Україні.

Дід Святослава був учителем і винахідником, його професію успадкував і батько. Учителями стали й тітки Віра та Любомира. У родині панувала взаємна любов і злагода. А понад цим - пієтет до всього українського. Рід Прасків зазнав переслідувань як у польські, так і в радянські часи, бо окупанти мінялися, а суть їх залишалася однаковою - нещадно боротися проти українських націоналістів, тобто справжніх патріотів свого народу. В Сибіру відбували покарання і батько Святослава, і його тітка Маруся. В такому оточенні ріс і виховувався малий нащадок роду. То хіба ж не законо-мірно, що й він став українським патріотом?

Поліське село Кургани Березнівського району Рівненської області, в якому жили батьки майбутнього письменника, було невеликим, але напрочуд мальовничим. Святослав Праск гордиться тим, що його батько Богдан Йосипович був першим завідувачем Курганівської початкової школи в 1940-46 роках. А ще до того, у тридцяті роки, працював у Львівському часописі "Сільський господар" (здобув, окрім педагогічної, ще й агрономічну освіту). На той час Богдан Праск був членом ОУН. Він створював підпільні організаційні групи на Холмщині, а

згодом, прибувши з першими українськими переселенцями з Польщі в Радянську Україну (1939 рік), продовжив цю роботу на Рівненському Поліссі. Тут, у Березнівському районі, створив дієве підпілля ОУН. Зумів за допомогою організації легалізуватися й продовжував роботу на посаді директора Курганівської школи. 17 березня 1946 року його заарештували.

Відсиділа термін у польській в'язниці тітка Святослава Праска Віра - лише за те, що була активною просвітянкою. А старшу від неї тітку Марію більшовики відправили на Колиму в 1940 році (аж на 16 літ!), вчинила тяжкий "злочин": опублікувала статтю в просвітянській газеті ще за Польщі. Отака "антирадянщина".

Завдяки батькові Святослав навчився читати й писати у п'ятирічному віці, від матері перейняв щирю релігійність. Допізна засиджувався при гасовому каганці над книжками й газетним папером (зошитів ще не було). Після арешту батька жити стало дуже важко. Довелося ночувати в лозах на болотах, бо чекали виселення в Сибір, а забирали на висилку, як правило, вночі. П'ятирічний Святослав ще витримав, а однорічний брат його Володимир простудився й згодом помер.

Допомога родині прийшла від повстанців: вони знищили в Курганівській сільраді шлюбні документи Прасків. Після цього мати переписала себе на своє дівоче прізвище Бурда. На щастя, ніхто з односельців не виказав її, хоча й усі знали про це.

Важко було хлопчині, хоч і залишився з матір'ю дома. Ще поки ходив у Курганівську початкову школу, то часу мав більш. А до Антонівської семирічки добирався за п'ять кілометрів. І вже зовсім непросто було відвідувати Березнівську середню школу № 1 - відстань до неї складала 11 км. "Школярки" тоді не курсували, автобусів не було, діти ходили пішки.

А що вже казати матері?! Із яких зарібків вивести сина в люди? Про наших матерів повоєнного часу можна писати цілі томи - і то не вистачить місця, щоб змалювати їхні клопоти й болі, постійні переживання і страх перед майбутнім. Не за себе, звісно, - за дитину: чи повернеться здоровою додому і що її чекає в майбутньому... Сьогоднішнє покоління дітей ледве чи повірить, у яких умовах жили їхні дідуся й бабусі. То більше треба про це говорити й писати, щоб довести до свідомості сучасної шкільної молоді, як же було насправді.

Щоправда, допомагали Святославу батькові сестри-вчительки - тітка Любомира і тітка Віра, які жили на Львівщині. До того ж він часто проводив у них літні канікули. На горищі дідової хати були десятки цінних книжок: історичні праці Михайла Грушевського, Дмитра Дорошенка, Івана Петренка, художні твори Андрія Чайківського, Андріяна Кашенка, Юліана Опільського, Уласа Самчука. Найбільше вразила юного читача Самчукова трилогія "Волинь", яку він перечитав, навчаючись ще у восьмому класі. Якраз ці твори сформували

переконання майбутнього письменника ще у підлітковому віці, допомігши стати пристрасним і відданим борцем за українську справу. На щастя, дідова підпільна бібліотека уникнула енкаведистської реквізиції.

Після одинадцятирічного сибірського заслання батькові Святослава дозволили повернутись додому. Того пам'ятного дня, як тільки Богдан Йосипович появився на шляху, що веде від найближчої станції, колишнього директора школи вийшла зустрічати його рідня і найближчі сусіди. Батько впізнав свого шістнадцятирічного сина, хоч той стояв поруч з двоюрідним братом Володимиром, якому було п'ятнадцять. І на згорьованому обличчі недавнього в'язня з'явилися сльози болю від того, що стільки років не бачив сина і не міг йому нічим допомогти.

Горе не ходить поодиноці, а радість не буває довгою: через кілька днів енкаведисти наказали Богданові Праску негайно, упродовж 24 годин, покинути межі не тільки Березнівського району, а й усієї Західної України. Оскільки ж усі дороги вели тоді в Донбас, то й довелося Праскам виїжджати у шахтарський край.

Оселилася родина в селищі Грабово Сніжнянського району, де тоді споруджували греблю на річці Міус, побіля міста Красний Луч. (Давня українська назва міста - Криндачівка). Батько пішов працювати на пилораму, а мати влаштувалася доглядачкою в робітничому гуртожитку. Святославу "пощастило" і там: довелося ходити до школи в містечко Новий Донбас, що розташоване за вісім кілометрів від Грабівки. Та дужче за відстань гнітило те, що скрізь функціонували тільки російські школи, хоч класи на три чверті були наповнені дітьми з українських родин. Витримавши один місяць, Святослав рішуче заявив батькові, що більше не стане навчатися в чужомовній школі і поїде до дідуся й бабусі. Так хлопець знову опинився в Курганах і закінчив Березнівську середню школу.

По завершенні навчання повернувся до батьків, яких перевели на роботу в місто Кіровськ (колишня українська назва - Хрестівка) Харцизького району. Будівництво Грабівської греблі заморозили через розбазарювання коштів. Такі були хвалені радянські порядки в Донбасі.

Для вступу до вузу потрібен був трудовий стаж, і Святослав знову працює з батьком на пилорамі. Але ж хотілося здобувати вищу освіту в рідному краї, тому юнак поїхав на Львівщину. Спочатку влаштувався учнем столяра на Добротвірській ДРЕС, а згодом став працювати пилорамником у Львові (будівельне управління № 12) і водночас відвідував підготовчі курси при Львівському державному університеті ім. Івана Франка. 1960 року, успішно склавши вступні іспити, став студентом географічного факультету.

В університеті був одним із найактивніших учасників художньої самодіяльності - співав у хоровій капелі, аж поки її не розігнали за "український

буржуазний націоналізм". Університетським хором керував тоді вірменин Георгій Сергійович Амбарцумян, прекрасний музикант і чудова людина, але й він не уникнув звинувачення в націоналізмі, а його хор назвали розсадником студентської націоналістичної епідемії. Проте ядро хору, до якого входив і Святослав Праск, вирішило організувати фольклорно-етнографічний ансамбль "Черемош". Лише троє географів увійшло до нього: Святослав Праск, Іван Білоус та Любомир Шеремета.

Тоді ж доля звела Святослава з далеким кривняком Юрієм Брилинським (тепер заслужений артист України), поетом Богданом Стельмахом, акторами Володимиром Глухим, Богданом Ітупкою, поетом Василем Сагайдаком. Почалася відома "хрущовська відлига", завирувало студентське життя, став працювати Клуб творчої молоді шістдесятників "Пролісок", у гості до якого -приїжджали одноклубники з Києва. Однак Святославу та його друзям хотілося чогось рішучішого, революційного. Отож група однодумців створила таємний політичний гурток, який спочатку назвали "Відродженням", а потім перейменували у "Визволення". Гуртківці прагнули започаткувати масштабнішу політичну підпільну організацію. До неї увійшли Святослав Праск, Іван Білоус, Мар'ян Герега, Христофор Канарчук і Богдан Кіндрат. Невдовзі до його проводу прийняли Василя Файкуна. Кожен із них гуртував навколо себе інших прибічників, яких треба було ретельно вивчити, щоб прийняти до організації. Головою обрали Святослава Праска, а його заступником та одночасно референтом служби безпеки Івана Білоуса.

Навесні 1962 року до Львова приїхала група молодих літераторів у складі Івана Дзюби, Миколи Вінграновського й Івана Драча. Зустріч із ними у Шевченківській аудиторії філфаку додала сил підпільникам і стала поштовхом до розгортання роботи організації. Святослав і досі пам'ятає сміливий виступ Івана Дзюби, який став зразком для наслідування, довгоочікуваним провісником українського національного відродження.

Припала до душі присутнім і поезія Миколи Вінграновського, Івана Драча - їхні вірші, як і Ліни Костенко, невдовзі переписували й передавали з рук в руки. Що вже казати про глибоко ліричні й одночасно бойові Василя Симоненка, особливо ж його патетичний заклик до України: "Хай мовчать америки й росії, коли я з тобою говорю!" Симоненкова поезія сприймалася як творчість відважного сина, що був гідним своєї багатостраждальної матері-Вітчизни.

Підбадьорені могутнім словом правди, студенти поживали підпільну роботу: вони поширювали вірші згаданих поетів, які (вірші) не могли з'явитися друком, приймали до організації нових учасників. Та за всім цим пильно стежили органи КДБ. Першим потратив у поле їхнього зору Іван Білоус. Від природи маючи ви-нахідливий і гострий розум, студент не попався на гачок досвідчених оперативників. Давши підписку про нерозголошення таємниці допиту, Іван,

проте, розповів Святославі, що ним цікавляться. Отож, коли дійшла черга до Праска, той уже більш-менш знав, про що його питатимуть. Щоправда, черга йшла довго, а за той час друзі-підпільники зробили висновок, що про існування їхнього гуртка чекісти не знають, а дізналися лише про те, що хлопці люблять політикувати за пляшкою вина.

Одного дня Святослава Праска просто з лекцій викликали у кімнату № 307, де було розміщене університетське КДБ. (До речі, про його існування в їхньому вузі студент на той час не знав). Там він зустрівся з дівчиною-красунею і раптом згадав, що вона часто опинялася поруч із ним та, очевидно, вела за ним спостереження. Інтуїтивне відчуття згодом виявилось реальністю.

Однак розмова відбулася не в університеті, а в приміщенні Львівського КДБ на Дзержинського. Там, за сіро-гнітючими стінами, із Праском розмовляли двоє слідчих: один лагідний, "добрий", а інший, на протигагу йому, чоловік сатанинської злості, приземкуватий і сірий, наче той будинок, у якому вони перебували. Не витерпівши лайки, образ і погроз, Святослав попередив цього слідчого, що в такому тоні відмовляється вести з ним розмову. Водночас допитуваний зрозумів, що тут зумисне застосовують метод батога і пряника.

Та хоч по-різному вівся допит, але висновок слідчі зробили один: оскільки студент уперто не хоче визнавати своєї антирадянської діяльності, яка полягає в пропагуванні ідей українського буржуазного націоналізму серед товаришів, то його через тиждень виключать з університету, а дальшу долю вирішить

Про все це Святослав розповів лише своєму вірному другові Івану, і, змирившись з долею, перестав ходити на лекції, бо все одно ж відрахують, і чекав останнього дня. Та раптом з'явилася думка розповісти про все це ректорові. Євген Костьович уважно вислухав студента і, добряче висваривши його, наказав негайно іти на лекції та займатися навчанням, а не політиканством. У ході розмови Святославі здалося, що ректор поставився до нього із співчуттям, не те що кадебісти, які лише погрожували й залякували.

І досі не знає Святослав Праск, що тоді вплинуло на його подальшу долю, однак з університету не виключили, а діяльність підпільного гуртка довелося призупинити. Його учасники справедливо розсудили, що в умовах тоталітарної системи з її зростаючим стеженням за кожним інакодумцем революція знизу неможлива. Отже, треба готувати революцію згори - проникати в державні і партійні органи, навіть у спецслужби (то вже були занадто рожеві мрії!), а зайнятися цим слід уже безпосередньо на роботі, оскільки до закінчення університету залишалось обмаль часу.

Батькам Праска вже дозволили повернутися на Рівненщину, і вони оселилися в місті Костополі. Тому син обрав темою дипломної роботи "Економіко-географічну характеристику Костопільського району". На переддипломну педагогічну практику вдалося влаштуватися у Борщівській восьмирічці. Через

кілька тижнів Святослав Богданович несподівано для себе був призначений на посаду заступника директора школи. Таке визнання майбутнього випускника на географічному факультеті трапилося вперше. А тут ще один успіх. Ознайомившись із матеріалами дипломної роботи Праска, завідувач кафедри економічної географії запропонував на майбутнє тему кандидатської дисертації: "Проблеми освоєння і раціонального використання осушних земель Волинського Полісся".

Почали збуватись студентські наміри влаштуватися на роботу в державні чи партійні ланки влади: Святослава запрошують у Костопільський райком комсомолу на посаду завідувача відділу шкільної і студентської молоді. Подібне трапилося з його другом Іваном Білоусом - той за короткий період піднявся до рівня першого секретаря райкому комсомолу на Тернопіллі, а згодом очолив комсомольську організацію Тернопільського медінституту.

У Костополі Святослав Праск активно береться за організацію Клубу творчої молоді, обережно пропагує серед комсомольців твори В. Симоненка, М. Вінграновського, І. Драча, Ліни Костенко, а також дисидентську літературу. Водночас друкує і свої вірші. Та невдовзі помічає, що навколо нього крутяться якісь підозрілі типи, а до райкому комсомолу часто заходить начальник місцевого КДБ. Після кількох його візитів стосунки Праска з райкомівським начальством різко погіршилися. Молодий працівник зрозумів, що його наздогнало кадебістське досьє з університету. Перший секретар райкому комсомолу не міг простити собі, що так необдуманно взяв на роботу антирадянщика з націоналістичної родини. А звільняти завідувача відділу із тріском і шумом теж якось не випадало (бо чому ж не перевірили, як брали на роботу?). Ото й вирішили прибрати хлопця тихо. Виявилось, що Святослав не служив у Радянській Армії, бо лише два з половиною роки в них була військова підготовка, а на третьому курсі волею М. Хрущова був ліквідований випуск офіцерів запасу у цивільних вузах. То, мовляв, хай тепер комсомольський працівник послужить у війську.

Напередодні Різдва, 4 січня 1966 року, несподівано помер батько Святослава на 54 році життя (далися взнаки підпільна робота з частими стресами й сибірські "курорти"). Мати в той час хворіла, дружина готувалася до декретної відпустки - отож згідно г тодішніх радянських законів єдиного годувальника сім'ї не мали брати на військову службу. Та хто б там зважав на якісь закони, коли треба було позбутися небажаної особи, до того ж ідейного противника?! І забрали хлопця на службу в авіацію.

Прослужив менше року, бо всіх солдатів із вищою освітою скерували на курси офіцерів запасу. Та пошкодували для Праска лейтенантського звання - завадила характеристика секретаря Костопільського райкому комсомолу. У ній було сказано, що Святослав - переконаний український буржуазний націоналіст.

Знайомі хлопці зі штабу дали йому перечитати цю секретну характеристику. Забігаючи наперед, скажу, що офіцерське звання не згодилося Праскові в його подальшому житті, але в такий brutальний спосіб влада показала, хто в домі господар і що чекає інакодумців. До речі, уже в уже в післярадянські часи колишній секретар райкому комсомолу оправдовувався перед Праском, що то КДБ змусило його написати таку характеристику. Якщо навіть і так, то й у цьому випадку видно, хто кому служив.

Певний час після курсів Святослав залишався без роботи. Згодом йому запропонували половину ставки учителя географії Великолюбаської середньої школи, а з вересня 1967 року перевели у Костопільську восьмирічну. Директором школи виявився цікавий чоловік, який налагодив із Праском дружні стосунки. Разом співали у хоровій капелі районного Будинку культури, а після чарки директор любив затягувати заборонених пісень. Молодий учитель втратив пильність і почав ознайомлювати свого шефа із дисидентською літературою. Ця довірливість надто дорого обійшлася Святославу - директор виявився не тим, за кого себе видавав, але вчитель запідозрив його в цьому значно пізніше.

Заборонену літературу Праск іноді сам привозив зі Львова, а часом брав у журналіста районної газети Святослава Васильчука, який був виключений із Київського університету і з яким Праск товаришував. А тим часом директор не тільки затягував із поверненням довіреної йому літератури, а просив ще нових матеріалів. Аж тоді Святослав зрозумів, із ким має справу.

Якось Праскові прийшло повідомлення, що його викликають в обласний відділ освіти. Годі було второпати, чого там від нього раптом хочуть і чому про це повідомляють письмово. Та з'ясувалося, що на нього чекають не в облвідділі освіти, а в обласному КДБ. Бо поки ще Святослав підходив до освітянського будинку, до нього підскочили двоє типів і повели до своєї машини. Поруч стояло ще одне авто, в якому хлопець встиг помітити начальника Костопільського КДБ. Так він знову опинився в руках слідчих відомої установи.

Як і свого часу у Львові, допит вели двоє оперативників: один чемний, люб'язний, навіть співчутливий, хоч до рани його прикладай, а коли не міг досягти бажаного результату, то до кімнати вскакував другий - нахабний, осатанілий, розлючений до краю і готовий накинутися з кулаками на допитуваного. Та це вже не лякало Святослава, бо мав досвід співбесіди з кадебістами і зрозумів, що методи допиту в них не змінилися. Турбувало інше: взяли його таємно, коли й дома не було нікого (отже, стежили за ним і вибрали вигідний момент), отож тепер ніхто й не знатиме, куди він подівся. Шукав гарячково виходу з безвихідної, здавалося, ситуації і врешті знайшов аргумент, сказавши, що дома залишилося без догляду господарство, а голодні свині, напевно, вже хліва рознесли.

Однаке кадебісти були не ликом шиті - не відпустили його на ніч додому одного, а пізно увечері приїхали разом з ним. І відразу ж зрозуміли, що ніяких свиней у господарстві нема, а під час обшуку в хаті знайшли передруковані на машинці вірші Василя Симоненка. Таким чином справа ускладнилась. Добре, що хоч не знайшли таємного батькового сховку з іншою нелегальною літературою.

Удосвіта Святослава повезли до Рівного. І вирішивши остаточно приперти хлопця до стіни, витягли свої найголовніші козирі: донос директора школи і позичені йому Праском дисидентські матеріали. На щастя, усі вони були тільки в одному примірнику - отже, не було підстав приписати звинуваченому антирадянської агітації та пропаганди, що тягло б за собою тюремне покарання. Та Святослав дізнався про таку особливість Кримінального кодексу значно пізніше.

"Опікуни"- кадебісти не залишали Праска в спокої до того часу, аж поки він 1976 року не захворів якоюсь загадковою хворобою. Навіть тепер літній уже письменник не може збагнути, звідки ж вона, взялася - від майже щоденного психологічного напруження і стресових ситуацій чи від чогось іншого, чим могли його "полікувати" спеціалісти відомої установи.

Довгі роки відлежав Святослав Праск по різних лікарнях, від районної починаючи і республіканською в Києві закінчуючи. Тривалий час перебував і в клініці Львівського медінституту. Кожен лікар ставив свій діагноз, назбиралося їх більше десятка, а тим часом хвороба прогресувала. Довелося звернутись до народних цілителів. Аж на четвертий рік зміг Святослав стати на ноги. Потрібно було влаштуватись на роботу й повертати борги. Власне, то була не робота, а мука, якої не бажав би і найлютішому ворогові. Та поступово трохи оклигав. Єдиною відрадою було складання віршів, а потім узявся за прозу. Чернетками його романів могли зацікавитись спецслужби, тож ховав написане подалі від чужого ока і не ділився ні з ким своїми секретами. Вірив, що настане час, коли його пори можна буде опублікувати.

Наприкінці вісімдесятих повіяло вітром близьких змін. З'явилися патріотичні статті в "Літературній Україні" та в "Жовтні" (тепер "Дзвін"), стала виходити газета "За вільну Україну". В численних публікаціях висловлювались надії на здобуття Україною незалежності. Виникали товариства шанувальників української мови. Якось зателефонував Праскові незнайомиць, що назвався Богданом Дідичем, і запропонував створити Товариство української мови в Костополі. Спочатку Святослав подумав, що то може бути кадебістська витівка. Та згодом дізнався, що Дідичеві порадив звернутися до нього Василь Червоній, який уже встиг організувати осередок товариства на рівненському заводі "Азот". До цього осередку увійшов і студентський товариш Праска Любомир Шеремета, який порекомендував Червонієві кандидатуру Святослава.

Ініціатори створення Товариства української мови стали збиратися у Прасків, де обговорювали всі організаційні заходи. А 18 липня 1989 року тут зібралися ще й прихильники Народного руху України, щоб утворити районну ініціативну групу руху й послати делегатів на обласну конференцію, а потім і на Установчий Всеукраїнський з'їзд Руху. За станом здоров'я Святослав Праск не міг поїхати на з'їзд, тож від Костополя були делеговані Богдан Дідич, Семен Данильчук, Олександр Козак і Валентин Крамар. Керівництво ініціативною групою довірили Богданові Дідичу, згодом його обрали головою районної організації НРУ. Святослав Праск очолив Товариство української мови "Просвіта", яке було ближче до його професійної діяльності.

Невдовзі Рух і "Просвіта" стали потужними громадськими організаціями в районі. Вони збирали багатотисячні мітинги, і місцева влада була змушена відпустити їм районний Будинок культури для проведення кожного вівторка рухівсько-просвітянських зборів. Потім ці регулярні збори найменували національно-просвітницьким клубом "Істина". Паралельно з ним Святослав Праск створює просвітницький гурт (ансамбль) "Поліщуки" який тричі на тиждень збирається на репетиції в географічному кабінеті середньої школи № 1 ім. Тараса Шевченка. Гуртівці часто виступали перед мешканцями району з вертепами, колядками, стрілецькими й повстанськими піснями. А між пісенними виступами звучало натхненне слово просвітянського лектора про історію України, її відважних синів і дочок, яких не спиняли в боротьбі ні тюрми, ані сибіри; тут уперше молодь почула про голодомор 1932-33 років, тут уже вільно лунала розповідь про виборювання української державності.

І раптом, як сніг на голову, тривожне повідомлення про путч, найменованій малозрозумілим словом ГКЧП. Рухівці здогадувалися, що група політиків, невдоволенню діяльністю М. Горбачова, хоче узурпувати владу і повести країну іншим шляхом. А місцева влада сприяє путчистам. Бо інакше чому б перед просвітянами миттєво зачинили двері Будинку культури? Однак рухівці й просвітяни зібралися на міському стадіоні. І хоч співчуваючих стало менше, проте найстійкіші з присутніх вирішили наступного дня провести мітинг протесту біля універмагу. Тут костопільчани почули пристрасні виступи лідерів Руху й "Просвіти". Оратори не злякалися, що їх можуть арештувати, а говорили правду.

На щастя, путч проіснував лише три дні і не тільки викликав переляк у слабкодушних, а й прискорив розпад Союзу. Україна стала незалежною! Та якщо в столиці сповна скористалися ситуацією, то на провінції прихильники путчистів вкотре перефарбувалися й зуміли зберегти владу. Високоінтелігентні й глибокодуховні демократи хотіли гуманно здійснити перехід влади до народу. Якраз у цьому й була їхня помилка. Лише в трьох західних областях України народ зумів привести до влади своїх обранців. На жаль, Рівненщина не увійшла в число цих трьох.

Стара партноменклатура Костополя вимушено прийняла зовнішні атрибути нової влади - прапор, герб, гімн, але в душі залишилася супротивником незалежної України та всього українського. Трохи оговтавшись, комуністи зосередили в своїх руках усю повноту влади (по суті, необмеженої) і почали щораз активніше гальмувати розбудову української державності. Та зрозумівши нарешті, що самостійна держава таки вистоїть, партократи кинулися приватизувати все, що потрапляло під руки: підприємства, торговельні заклади й т.п. Таку "приватизацію" люди влучно назвали "прихватизацією". Але чиновникам від влади і цього було мало: відповідальність за всі негаразди, спричинені їхніми діями, вони спритно намагались перекласти на рухівців-демократів.

У 1991-93 роках Святослав Праск працював головним спеціалістом із національного й духовного відродження Костопільського райвиконкому. Зі своїм гуртом "Поліщуки" він об'їздив майже всі села району, закликаючи громадян до розбудови своєї незалежної держави. У той час Праск видає дві поетичні збірки "Незамолений гріх" і "Купава", за які його прийняли в рівненську обласну письменницьку організацію. Він вдруге одружився, у 1991 році в нього народився другий син Любомир. На знак протесту проти позиції пробільшовицького райвиконкомівського апарату Праск розраховується з роботи в цій установі, не бажаючи поділяти відповідальності за навмисне гальмування державотворчих процесів. Тяжка хвороба тітки Віри Праск, батькової наймолодшої сестри, змусила його тимчасово виїхати на Львівщину. Святослав доглядає тітку і влаштовується методистом з національного й духовного відродження Кам'янка-Бузького райвідділу освіти. Так починається новий і важливий у його житті період праці на Кам'яниччині.

На посаді методиста Святослав Праск показав себе напрочуд енергійною та діяльною людиною. Він створив чітку систему роботи з національного виховання. З його ініціативи і за його безпосередньою участю було організоване учнівське просвітянське товариство "Соколи". Девіз Товариства звучав так: "З Богом і Україною в серці". Сам ініціатор розробив Положення і статут Товариства. Воно охоплювало учнів усіх класів - від першого по десятий (одинадцятого класу тоді ще не було). Для зручнішої організації виховної роботи кожен клас являв собою просвітянський загін зі своєю чітко визначеною організаційною структурою і тематикою занять.

Найпоширенішими напрямками були такі: "Українець я маленький", "Мій родовід", "Пізнай свій край", "Живе слово", "Національні символи", "До історичних джерел", "Я християнин".

Уже з цього короткого переліку видно, що програма занять у просвітянських загонах охоплювала надто важливі, особливо ж у перші роки незалежності, злободенні питання. Товариство "Соколи" мало і свій гімн із закличною назвою

"Крокуймо". За відносно короткий період роботи в Кам'янка-Бузькому районі (усього чотири роки) С. Праск зумів провести два районні зльоти "Соколів", які наочно показали, що на Кам'яниччині діє потужна учнівська виховна структура.

Поряд із виховною роботою у товаристві "Соколи" методист віддавав належне й роботі з учителями географії. Насамперед він по-новому підійшов до вивчення географії як важливого навчального предмета в школі. Наполегливо радив приділяти основну увагу географії України, оскільки за радянських часів учнів ознайомлювали з нею лише в дуже коротенькому обсязі. Так само поставив питання про поліпшення краєзнавчої роботи й налагодження учнівського туризму. Регулярно відвідував відкриті уроки з географії, охоче відзначав успіхи, досягнуті вчителем, давав кваліфіковані методичні поради. І частіше, ніж його попередники, сам проводив відкриті уроки з цього предмету. Зняті на кіноплівку, його уроки та виховні заходи ще й сьогодні є прикладом сумлінного ставлення спеціаліста до своєї роботи. Також на високому рівні проводилися конкурси з географії. Нерідко керував С. Праск і оглядами учнівської художньої самодіяльності в районі.

"Святослав Праск досить швидко влився у колектив районного методичного кабінету, - ділилася своїми враженнями тодішня завідувачка цього кабінету вчителька української мови та літератури Ірина Василівна Забавка. - Колеги-методисти поважали і любили його. Він утілював собою і наочно підтверджував ту відому істину, що не місце прикрашає людину, а людина - місце".

У райметодкабінеті в той час працювали здібні і беручкі до роботи педагоги: Віра Іванівна Шкробот (історик), Тетяна Ігорівна Бахур (хімік), Зіновія Євгенівна Шеремета (вчителька іноземної мови), Ганна Михайлівна Гушак [вчителька початкових класів). Вони являли собою міцне ядро колективу, якому до снаги була будь-яка відповідальна праця.

Досить швидко Святослава Праска побачили в Кам'янка-Бузькому районі як особистість. Він узяв діяльну участь в роботі місцевого РУХу і невдовзі був обраний головою районної організації НРУ. Захопився громадською роботою так само, як і педагогічною. Знаходив час побувати в кожному сільському чи шкільному осередку, допомагав налагоджувати роботу, привозив потрібну літературу. Не боявся критикувати поважних керівників за допущені в роботі недоліки, виступав із викривальними статтями в районній газеті "Життя і слово". Звісно, тим наживав собі противників і мав часом чималі клопоти. Зате районна організація РУХу зростала чисельно та якісно - в її ряди вливалися національно свідомі люди, яким не була байдужою доля України. Особливо багато зусиль докладав С. Праск під час виборчих кампаній. Можна було хіба дивуватись, де в нього береться стільки снаги до цієї украй клопітливої роботи.

У той же час виявляється ще один вид діяльності відомого методиста й рухівця - художня творчість. Праск друкує вірші в районній газеті та в

колективному збірнику "Скарби Надбужжя", який побачив світ у видавництві "Каменярь" 1999 року, в журналі "Дзвін", у газеті "Літературний Львів". Також співпрацює з композитором Євгеном Заставним, разом із Юрієм Шухевичем (вони були знайомі давно) відвідує школи, виступає з лекціями на національно-патріотичні теми. Розповіді Ю. Шухевича згодом використовує в романі "Здобути або не бути". Організовує вечір до ювілею Григорія Тютюнника. Запрошує до Кам'янки артистів, зокрема Юрка Брилинського, поета Богдана Стельмаха. Одним словом, активно поживає культурне життя району.

Навесні 1997 року померла тітка Віра і Святослав Богданович повертається до Костополя. Ще одна причина його повернення - хвороба матері. Костопільське начальство було прикро вражене приїздом Праска. Упертому просвітянинові й рухівцеві не дають роботи. А місцеві члени НРУ обирають його своїм головою, згодом він стає депутатом Костопільської районної ради та ще й членом Проводу Крайової організації Руху і членом правління обласного товариства "Просвіта". У районній раді Праск очолює депутатську фракцію НРУ (згодом УНР), а потім "Нашу Україну". Однак роботи знайти не може, до того ж не має роботи і його дружина. А тут ще й голова райдержадміністрації М. Кривко подав на Праска в суд за його правдиві статті в районній та обласній пресі і намагався відсудити 500 тисяч гривень "моральних збитків".

За спиною М. Кривка стояв увесь районний і навіть обласний апарат, бо, як тоді перешіптувалися люди, начебто Кривків кум був головою Рівненської облдержадміністрації. Проте чесний долбунівський суддя Василь Степанович Мишура не піддався тисковій згорі і виніс єдино справедливе рішення: по-перше, нема підстав осуджувати Праска, а, по-друге, де ж візьме безробітний депутат півмільйона для сплати "збитків"?

Незабаром боротьбу проти старої партноменклатури Святослав Праск змушений був припинити у зв'язку з поверненням задоволеної хвороби. Тому увесь віддався літературній праці. Щоправда, 2001 року йде на злидарську пенсію (бо ж останні п'ять років не працював і ледве зводив кінці з кінцями), та все ж видає третю поетичну збірку "Піднебесний птах" (2000 рік) і роман "Межа", написаний ще до 1990 року. Між іншим, цей роман автор подарував тоді ще депутату Вікторові Ющенку з дарчим написом "Майбутньому Президентові України". У 2003 році виходить історичний роман-трилогія Праска "Здобути або не бути" - про Головного Командира УПА Романа Шухевича. І цей роман з таким же дарчим написом Праск подарував Ющенкові.

Далі одна за одною виходять нові книги: роман "Живиця" (2004 рік), трилогія "Столочене жито" (2005-2007 роки - кожного року по одній частині), а в 2009 році - роман-спогад "Коріння і пагіння". Також не цурається Святослав Праск і гострих публіцистичних статей на злободенні теми. Він і далі бореться художнім пером за незалежну й могутню державу - українську Україну. Залишається

побажати незламному патріотові творчого довголіття і нових книжок на славу нашої Вітчизни. А визнанням заслуг Святослава Праска перед українською літературою є отримані ним премії ім. Григорія Чубая та «Світочів». Його ж багатолітня невтомна просвітницька діяльність теж відзначена найвищою нагородою Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім.Тараса Шевченка – медаллю «Будівничий України».